

Petra Božanić
Split

MORFOLOŠKE I SINTAGMATSKE SPECIFIČNOSTI VOKATIVNIH OBILJEŽJA SPLITSKE ČAKAVŠTINE 20. STOLJEĆA

UDK:811.163.42'282.2(497.583Split)
Rukopis primljen za tisak 23. 3. 2021.
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Cilj je ovoga rada na korpusu tekstova Ivana Kovačića, Ljube Plenkovića, Miljenka Smoje, Marka Uvodića Splićanina i časopisa *Duje Balavac* napisanih splitskom čakavštinom 20. stoljeća analizirati odrednice koje indiciraju vokativne posebnosti splitskoga govora, jedninske vokativne oblike imenica muškoga roda na nenepčane suglasnike *r*, *n* i *t* te vokativna sintagmatska obilježja s osvrtom na vokativne komunikacijske funkcije, kako bi se rekonstruirala distribucija vokativnih nastavaka za imenice muškoga roda s nenepčanim suglasnikom i sintagmatski modeli vokativnih izraza splitske čakavštine. Rezultati morfološkog istraživanja upućuju na alterniranje gramatičkih morfema *-e* i *-u*, no i ništičnoga morfema *(-Ø)*. Apozitivne sintagme pojavljuju se kao sinkretizirani vokativni izrazi, a atributne sintagme s postponiranim atributima, posvojnomo zamjenicom *moj* i posvojnomo pridjevom *božji* izražavaju lokalne vokativne specifičnosti splitskoga idioma u pragmatičko-semantičkome kontekstu.

Ključne riječi: čakavsko narječje; splitski govor; vokativ

1. UVOD

Kategorija vokativnosti, uz kategorije imperativnosti i interogativnosti, svrstava se pod kategoriju apelativnosti kojom se skreće pozornost primatelja poruke na pošiljatelja ili poruku samu, a prema tome vokativ se može odrediti kao gramatički

oblik kategorije vokativnosti (Karlić i Cvitković, 2017: 228–229). Ukoliko je forma obraćanja, kao inherentno obilježje semantičko-pragmatičke kategorije vokativnosti, inkorporirana u padežni sustav određenoga jezika, utoliko govorimo o vokativu kao padežu (Daniel i Spencer, 2012: 626) koji se realizira specifičnim vokativnim ili pak nominativnim gramatičkim morfemima (Karlić i Okuka, 2015: 32) iako to ne determinira opstojnost vokativnih izraza toga jezika, stoga vokativ nije nužno gramatikaliziran (u svojstvu padeža) u svim jezicima (Karlić i Cvitković, 2017: 228). Osim po morfološkoj markiranosti vokativ je u pisanome diskursu prepoznatljiv i zbog svojega slobodnog položaja u rečenici, pisanja zareza i uskličnika, a prozodijski je obilježen intonacijom i često čelnim¹ naglaskom (Karlić i Cvitković, 2017: 231).

U hrvatskome jeziku vokativ je nestabilna morfološka kategorija zbog svoje djelomične gramatikaliziranosti uvjetovane činjenicom da svi fleksijski jezici nemaju poseban vokativni gramatički morfem (Karlić i Cvitković, 2017: 229, 240). Naime, neutraliziraju se nominativne i vokativne fonetske i oblikotvorne značajke (Rišner, 2006: 131), stoga se ta pojava naziva gramatička homonimija, istoobličnost ili sinkretizam (Jelaska, 2006: 42). Takvo je stanje rezultat ingerencije različitih jezičnih dodira poput inojezičnih upliva, utjecaja organskih idioma, potom različitih vrsta diskursa, posebno razgovornoga i administrativnoga (Težak, 1982: 35; Badurina, 2010: 4) te jezične ekonomije jer pored interpunkcijskih i paralingvističkih znakova, markiranost vokativa specifičnim fleksijskim likom postaje zalihosno obilježje u odnosu na realizaciju njegove komunikacijske uloge (Karlić i Okuka, 2015: 83). Stoga je u svjetlu neraskidive povezanosti vokativa s komunikacijskim kontekstom (Badurina, 2010: 6) primjerenije govoriti o vokativnoj *demorfologizaciji* (Trovesi, 2008: 28) nego o izumiranju.

Položaj je vokativa u rečeničnoj strukturi slobodan, što znači da može stajati na početku, gdje se najbolje odražava njegova apelativna uloga, potom u sredini ili na dočetu rečenice, gdje apelativnost izraza slabi, no naglašena je njegova emocionalnost (Vlastelić, 2013: 303). Vokativni izraz tvori se kao monolektički (antroponim, apelativ, pridjev, osobna zamjenica, zbirna imenica) ili sintagmatski model (zavisnosložena sintagma supstantiva i njezina zavisna člana atributa ili apozicije) (Babić, 2010: 326–327), a uz vokativne oblike imenskih riječi često stoje apelativ-

¹ »Morfološki se uvjetovan silazni naglasak zove čelni naglasak. Čelni naglasak nije svaki naglasak na čelu riječi niti svaki naglasak silazne intonacije, već samo onaj silazni naglasak koji u određenim riječima i oblicima riječi dolazi u prvom slogu izgovorne cjeline ili naglasnice kao njihova morfološka oznaka. Čelni je naglasak karakterističan za npr. kategoriju vokativa, aorista, pridjeva radnog i trpnog (Barić i sur., 2005:93).« Primjerice, *jùnāk > jùnāče, vòda > vòdō*.

ni usklici čija je svrha naglašavanje određenih komunikacijskih funkcija (Daniel i Spencer, 2009: 626). Sintaktičnost vokativnoga izraza ostvaruje se na dvjema razinama: vokativ je autosintaktičan ako je realiziran kao samostalna rečenica ili pak asintaktičan kada je dijelom rečenične formacije (Babić, 2010: 326), što upućuje na to da nije motiviran glagolom kao rečeničnim ishodištem te stoji izvan rečenične strukture kao izvanjski pridruženi član rečeničnog ustrojstva (Ljubibratić, 1987: 67), stoga ga se može promatrati kao samostalnu rečenicu (Marković, 2013: 256), zasebnu sintaktičku konstrukciju (Ljubibratić, 1987: 67; Skljarov, 1962: 409) ili pak specifičnu vrstu rečenice ili surečenice (Pranjković, 1987: 78).

Na semantičko-pragmatičkome planu vokativ se ističe svojom polisemičnošću, što znači da osim glavne konativne funkcije koja se koncentrira na recipijenta poruke, obuhvaća emotivnu, poetsku ili fatičku funkciju (Glušac i Mikić Čolić, 2017: 452). Inherentna diferencijalna značajka kategorije vokativnosti jest njezina komunikacijska uloga (Badurina, 2010: 7), stoga se ona realizira u domeni obraćanja, dozivanja, oslovljavanja, skretanja pozornosti primatelju poruke na njezin određeni dio, ispitivanja tijeka informacija u komunikacijskome kanalu, invokacije i modalne funkcije (Ljubibratić, 1987: 70–71; Stolac, 2005: 178).

2. CILJ I PRETPOSTAVKE RADA

U pravilu, suvremena hrvatska gramatikologija bilježi kako imenice muškoga roda s nenepčanim² suglasnikom u vokativu jednine imaju gramatički morfem -e, a imenice s nepčanim suglasnikom gramatički morfem -u (Babić i sur., 1991: 501; Barić i sur., 2005: 103–104; Silić i Pranjković, 2005: 99) iako je za imenice s nenepčanom osnovom dopuštena i upotreba dvojnih gramatičkih morfema -e i -u (Težak i Babić, 1992: 87; Ham, 2002: 43), posebno za višesložne imenice s dočetcima -ar, -er i -ir (*mornare/mornaru, djevere/djeveru, leptire/leptiru*) (Težak, 1986: 91; Babić i sur., 1991: 502; Barić i sur., 2005: 129). Svrha je ovoga rada analizirati vokativna obilježja imeničkih oblika muškoga roda s nenepčanim suglasnikom na tekstovima napisanima splitskim idiomom jer, iako je splitski govor obrađen u dijalekto-

² »Prema vodoravnom položaju jezika u odnosu prema tvrdnom nepcu razlikuju se nepčani (palatalni) (lat. *palatum* = nepce) i nenepčani (nepalatalni) suglasnici. Nepčani se suglasnici tvore u području tvrdog nepca. To su: *l, n, j, ć, ž, č, š, ž, š, ž*. Nenepčani se suglasnici tvore ispred ili iza tvrdoga nepca. To su: *v, r, l, m, n, p, b, f, t, d, c, s, z, k, g, h*. (Barić i sur., 2005:50).«

loškoj literaturi na gotovo svim jezičnim razinama,³ položaj i uloga vokativa nije sustavnije proučavana, a napose konstrukcije vokativnih izraza, to jest vokativnih sintagmatskih modela, koji će se također obuhvatiti ovim radom jer se za obje navedene varijable vokativa pretpostavlja da će pokazati posebnosti u kontekstu splitske čakavštine. Polazišna je pretpostavka da za imenice muškoga roda koje završavaju nenepčanim suglasnikom u vokativu jednine splitske čakavštine postoje kolebanja između očekivanih dvaju gramatičkih morfema: -e i -u s dominacijom gramatičkoga morfema -u (primjerice, *gospodaru, svitu*), ali i ništičnoga morfema (-Ø) koji se javlja kao oznaka nominativnoga oblika te tako dolazi do sinkretiziranih vokativnih oblika i izraza. Prevlast gramatičkoga morfema -u naročito je vidljiva u imenica koje završavaju sufiksom -ar gdje se nastavak -u smatra najfrekventnijim (Raguž, 2001: 10) zbog čuvanja nekadašnjega nastavka za palatalno *r /r' /* koje je postalo nepalatalno, ali se ipak zadržao stari nastavak -u (Babić i sur., 1991: 502). Očekuju se i određeni specifikumi vokativnih sintagmatskih modela, poglavito u vidu postporinane atribucije (Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 109), a polazeći od teze kako se atribut kao sintaktička kategorija ne može promatrati isključivo u suženome odnosu s imenicom, već i kao *kompleksni tekstostilem* (Stolac, 2002: 249), analiza će se usmjeriti i na pragmatičko-semantička obilježja vokativnih izraza u vidu analize atributnih sintagma kojima će se dodati i raščlamba apozitivnih sintagma, no s morfosintaktičkoga stajališta. Očekuju se i određene sintaktičke specifičnosti vokativnih izraza, primjerice sinkretizirani vokativ (s nominativnim, ništičnim gramatičkim morfemom) u apozitivnoj *i/ili* atributnoj sintagmi (primjerice, *moj čovik, šjor načelnik*). Namjera je rada rekonstruirati i pokušati usustaviti raspodjelu jedninskih vokativnih gramatičkih morfema imenica muškoga roda koje završavaju na nepalatalni konsonant u kontekstu splitske čakavštine 20. stoljeća i analizirati vokativna sintagmatska obilježja te tako stvoriti potku za proučavanje fenomena vokativa i kategorije vokativnosti na razini splitske čakavštine, ali i proširiti spoznaje o toj problematici na razini područne raslojenosti hrvatskoga jezika, točnije hrvatskih narječja i organskih idioma⁴ kako bi se bolje mogao pojmiti razvoj vokativa u hrvatskome jeziku. Štoviše, dijalekatska istraživanja vokativnosti mogu

³ Vidjeti primjerice Magner, 1976; Jutronić-Tihomirović, 1986; Vidović 1992a; Vidović 1992b; Jutronić, 2002; Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2008; Vulić, 2008; Jutronić, 2010; Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2010; Menac-Mihalić i Menac, 2011; Galović, 2014; Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016; Jutronić, 2018.

⁴ Vokativ je u kajkavskome narječju zbog svojega specifičnog položaja i uloge unutar toga sustava bio predmetom istraživanja. Više u, primjerice, Junković, 1972; Maresić, 1995; Lončarić, 1996; Kovačec, 2003; Stolac, 2005. Rišner (2006) donosi komparativno kvalitativno istraživanje upotrebe vokativnih oblika s populacijom ispitanika studenata kroatistike iz Osijeka, Rijeke i Zagreba.

osvijetliti određene probleme oblikotvorne vokativne opstojnosti na standardno-jezičnoj razini u svjetlu aktualnih jezičnih strujanja. Pretpostavlja se kako će se na temelju navedenoga korpusa moći odrediti cjelovitija slika vokativnih obilježja splitske čakavštine u kontekstu imenica muškoga roda s nenepčanim suglasnikom i vokativnih sintagmatskih konstrukcija, no i vokativnih komunikacijskih funkcija.

3. METODOLOGIJA RADA

Vremenski je okvir odabranoga korpusa 20. stoljeće, a kriterij njegova odabira odnosi se na tekstove koji čuvaju splitsku čakavštinu s početka 20. stoljeća ili pak teže njezinomu što izvornijem očuvanju. Korpus obuhvaća tekstove Ivana Kovačića *Smij i suze starega Splita* (1971), Ljube Plenkovića *Da se ne zaudobi* (1990), Miljenka Smoje *Kronika o našem malom mistu* (1971) i *Velo misto* (1981), Marka Uvodića *Splićanina Libar Marka Uvodića Splićanina* (1940) i *Drugi libar Marka Uvodića Splićanina* (1952) te trideset i tri broja humorističko-satiričkoga časopisa *Duje Balavac* (1908 – 1912; 1921 – 1923).⁵

Vokativ će se u radu analizirati s obzirom na vremenske odrednice početka 20. stoljeća (I. razdoblje) kojem pripada časopis *Duje Balavac*, sredine 20. stoljeća (II. razdoblje) s tekstovima Marka Uvodića *Splićanina* i kraja 20. stoljeća (III. razdoblje) s Kovačićevim, Plenkovićevim i Smojinim djelima kako bi se mogao pratiti njegov razvoj u splitskoj književnoj čakavštini tijekom 20. stoljeća, i to sjedinjavanjem dviju jezikoslovnih paradigma, formalne ili gramatičke i funkcionalne⁶ tako što će se proučavati na dvjema razinama, morfološkoj, to jest morfosintaktičkoj i semantičko-pragmatičkoj na mjestima gdje je vokativni gramatički morfem uvjetovan komunikacijskim kontekstom. Pod morfosintaktičkom analizom podrazumijeva se pregled imeničkih vokativnih oblika muškoga roda s nepalatalnim konsonantom u kojih je prisutno kolebanje vokativnih gramatičkih morfema te njihova funkcija i odnos s drugim riječima unutar sintaktičke, to jest sintagmatske konstrukcije vokativnih izraza. Za semantičko-pragmatičku analizu vezano je promatranje vokativnih komunikacijskih funkcija i značenjskih karakteristika vokativnih izraza. Prvo će se predstaviti osnovne značajke splitskoga govora, a središnji je dio rada usmjeren na

⁵ Časopis je prvotno redovito izlazio od 1908. do 1912. i potom od 1921. do 1923.

⁶ »Jezik, smatraju formalni lingvisti, valja opisati nezavisno od njegove uporabe u komunikaciji, a temeljni je zadatak lingvista opisati model jezične sposobnosti, a ne jezične izvedbe (Chomsky 1965: 4). (...) Funkcionalni pristupi, za razliku od formalnih, u žarište stavljaju komunikaciju kao jednu od najvažnijih funkcija jezika u društvu, a značenje pri tome igra veliku ulogu (Borucinsky i Tominac Coslovich, 2015:12–13).«

promatranje vokativnih gramatičkih morfema imenica muškoga roda na nenepčani suglasnik i vokativnih sintagmatskih konstrukcija. Analiza navedenih imenica podijeljena je na promatranje jedninskih vokativnih oblika s obzirom na nenepčani suglasnik kojim završava i s obzirom na njihovu pojavnost u promatranim tekstovima. Dakle, prvotno se zbog brojnosti zabilježenih primjera promatraju imenice koje završavaju suglasnikom *r*, pri čemu su zasebno proučeni primjeri s dočetcima -ar, -er, -ir, -or i -ur, zatim imenice sa suglasnicima *n* i *t*. Za ostale nenepčane suglasnike nije pronađeno dovoljno primjera kako bi se mogla provesti svrhovita analiza, a i u navedenih imenica koje završavaju konsonantima *r*, *n* i *t* dolazi do zamjetnijega kolebanja vokativnih gramatičkih morfema, čija distribucija odstupa od gore navedene tradicionalne raspodjele s obzirom na (ne)nepčanik. Analiza sintagmatskih konstrukcija obuhvaća apozitivne sintagme, koje se analiziraju s morfosintaktičkoga aspekta zbog primjetnih pojava determiniranosti raspodjele vokativnih gramatičkih morfema u odnosu na apozitivni sintagmatski model, i atributne sintagme, čija je raščlamba podijeljena na postponirane attribute s posebnim osvrtom na broj *jedan* u postpoziciji, potom posvojnu zamjenicu *moj*, u okviru koje se posebno promatraju vokativne značajke imenice *čovjek* čiji vokativni oblici i izrazi upućuju na specifičnost splitskoga idioma, i naposljetku posvojni pridjev *božji* zbog uočenih specifičnosti vokativnih izraza splitske čakavštine u okviru navedenoga korpusa.

Kratice koje su upotrijebljene u radu jesu:

DB 1(2): 3⁷ = *Duje Balavac*

DZ = *Da se ne zaudobi*

DL = *Drugi libar Marka Uvodića Splićanina*

L = *Libar Marka Uvodića Splićanina*

MM = *Kronika o našem malom mistu*

SS = *Suze i smij starega Splita*

VM = *Velo misto*.

4. OSNOVNA OBILJEŽJA SPLITSKE ČAKAVŠTINE

Splitski se idiom u dijalektološkoj literaturi svrstava u kategoriju južnočakavskoga dijalekta čakavskoga narječja (Finka, 1971: 15; Moguš, 1977: 7; Lisac, 2009: 139). Međutim, s obzirom na izvanjezične silnice doseljenja mnogobrojnoga štokavskog stanovništva iz Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine te smanjenja broja starosjedilačkoga čakavskog stanovništva, ali i pod utjecajem standardnoga

⁷ Primjer oznaka: 1 = godište časopisa, 2 = broj časopisa, 3 = stranica.

jezika, splitski je govor postao heterogen, preklapajući se na granici čakavskoga i štokavskoga sustava (Galović, 2014: 51), a već je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće pokazivao znatna obilježja obližnjih štokavskih ikavskih idioma (Tomelić, 2000: 119). Zato ga se zasigurno može definirati kao čakavski govor s izraženim štokavskim primjesama koji sredinom 20. stoljeća, kada se formira kao urbani idiom, sa svojim štokavskim obilježjima utječe i na okolne otočne čakavske organske idiome (Hraste, 1948: 125–126), pa ga možemo imenovati kao štokavoidni čakavski/polučakavski idiom (Vidović, 1993: 11) ili kao vrstu semičakavske varijante (Jutronić, 2002: 340). Budući da se splitski idiom još uvijek može promatrati kao temeljno čakavski idiom (Vulić, 2008: 330), u tome će se svjetlu ukratko predstaviti njegova obilježja na fonetskoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini.

Među osnovna fonetska obilježja splitskoga idioma spada dominantno ikavski refleks *jata* /č/ (*dite, lipo*) (Lisac, 2009: 140). Prisutan je izrazit vokalizam – starohrvatski poluglas *šwa* (/ə/ < */ь/, */ь/) u slabome položaju⁸ prelazi u vokal, najčešće /a/ (*jagla, lagat, pàsa* – G mn, *posal, vanka, vazest, vavik*) (Galović, 2014: 53). Prema realizaciji staroslavenkih suglasničkih skupina */št'/ > /šč/ (*gušćerica, klišća*) i */žd'/ > /žj/ (*možjani*) splitski se idiom može svrstati u takozvani šćakavski tip govora (Vulić, 2008: 334; Lisac, 2009: 144). Za odraz praslavenskoga prednjeg nazala */e/ iza /j/, /č/ i /ž/ za govore se čakavskoga narječja obično bilježi /a/ (*jazik, počat, žajan*) (Lisac, 2004: 6), no prema istraživanjima splitskoga idioma 20. stoljeća frekventniji je refleks /e/ (Vulić, 2008: 332; Galović, 2014: 54; Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 48). Refleks slogotvornoga */l/ i stražnjega nazala */o/ u splitskome je govoru redovito fonem /u/ (Galović, 2014: 53; Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 48). Kao važnija obilježja splitskoga idioma još se mogu istaknuti prijevojni lik /e/,⁹ odsutnost afrikate /žj/ (*žep, deteržent*), realizacija afrikate /žj/ glasom [j] (*mlaji, meja*) i afrikate /č/ kao takozvano »srednje č« [č¹]¹⁰ nastalo nivelacijom glasova [č] i [č'] (Vulić, 2008: 332), postojanost fonema /h/ uz određene pojave njegova gubljenja (*njiov*) ili zamjene fonemima /f/ (*falit* = hvaliti,

⁸ »Jerovi su mogli biti u jakom i slabom položaju. U jakom su položaju bili: a) kad su bili naglašeni, npr. *тѣмънь, мѣднѣи, тѣѣ*. b) bez obzira na naglasak – u slogu ispred sloga s *jerom* u slabom položaju, npr. *дѣнь, рѣськѣ, сѣньма*. U slabom su položaju bili su: a) na kraju nejednosložne riječi, npr. *отъць, сынѣ, костьѣ*. b) u nenaglašenom položaju pred slogom u kome se nalazi puni vokal ili jedan od jerova u jakom položaju, npr. *дѣне, вѣздѣнь* (Damjanović, 2005:60).«

⁹ Promjena skvencije /ra/ u /re/ u korijenskim morfemima oblika *krest* (= krasti), *rebac* (= vrabac) i *rest* (= rasti) (Menac-Mihalić i Menac, 2011: 10).

¹⁰ Autorica nije mogla pronaći grafem za navedeni glas (strjelica je smještena iznad grafema c umjesto kvačice), stoga ga je označila na gore navedeni način. Zbog praktičnih će se razloga u radu taj glas označavati grafemima /č/ i /č'/ kako je uobičajeno za pojedine riječi.

Far), /j/ (*grijota, straj, smij*) i /v/ (*juva, kruv, uvo*) (Jutronic, 2010: 42–43), čuvanje fonema /f/ (*familija, fešta, friško, forca, infišat*) (Lisac, 2009: 145), redukcija dočetonoga slogotvornog /l/ u jedninskih glagolskih pridjeva radnih muškoga roda kontrakcijom (sažimanjem) (*gleda, piva, pobiga*) ili dodavanjem intervokalnoga poluvokala /i/ koji se učvrstio u glas /j/ (*bija, radija, vidija*) (Tomelić, 2000: 93), čuvanje dočetonoga /l/ (*debel, posal*) (Vulić, 2008: 333), pojava samoglasnika /o/ umjesto /i/ za veznik *ili* te otpadanje dočetonoga /i/ u veznika *ali* i *ili* (*ol < oli, al < ali*) (Tomelić, 2000: 111). Zabilježeno je i protetsko /j/ (*joko, justa*), rotacizam¹¹ (*morem, moreš*) te pojave adrijatizama¹² – primjerice prijelaz -m u -n i depalatalizacija /l/ u /j/ (Tomelić Čurlin i Runjić-Stoilova, 2008: 76). Naglasni je sustav troakcentatski (kratkosilazni – ä, dugosilazni – á, čakavski/starohrvatski akut – ä) (Vulić, 2008: 330).

Temeljne morfološke odrednice splitskoga idioma jesu upitno-odnosna zamjenica *ča* i njezini oblici, kratka množina (*bori, muži, zidi*),¹³ apokopirani infinitiv (*činit, govorit, mučat*),¹⁴ ništični gramatički morfem genitiva množine svih triju rodova (*stolov-Ø, bičav-Ø, jaj-Ø*), sinkretizirani nastavci imenica u dativu, lokativu i instrumentalu množine za muški i srednji rod -iman (*radniciman, seliman*) i -an/-in za ženski rod (*ženan, godin*), nastavci -ega i -emu pridjeva i zamjenica muškoga roda u genitivu, dativu i lokativu jednine (*cilega, cilemu, onega, ovemu*) (Vulić, 2008: 334; Jutronic, 2010: 48–49, 55; Galović, 2014: 62). Od lokalnih morfoloških osobitosti splitske čakavštine još se mogu izdvojiti oblik *jon* trećega lica zamjenice ženskoga roda i oblik *jemati* glagola 'imati', potom likovi za brojeve od dvanaest

¹¹ »U prezentskoj je osnovi glagola 'moći' (< *mogti) došlo do zamjene intervokalnoga /ž/ u /r/ (Galović, 2014:61).«

¹² »To su prijelaz dočetonoga -m u -n u nastavcima i nepromjenljivim riječima, npr. *vidin, sedan, prijelaz l u j*, npr. *jubav, poje*, gubljenje zatvora kod č i c ispred zatvornog suglasnika, npr. *maška, jašmik, osta* (genitiv jednine od *ocat*) i skraćivanje *dugoga r*. Manji opseg ima gubljenje dočetonoga -t, npr. *pe < pet* ili infinitivi kao *da < dati*. Adrijatizmima se pridružuje i čakavizam, tj. svođenje parova *s/š, z/ž i c/č* na jedan glas, i to najčešće na specifične donjozubne suglasnike *ś i ź* rjeđe i *ć*: (običniji normalan c), npr. *kožä*: koza i koza: *kōža*.(...) Specifičnim se adrijatizmima mogu smatrati i mnogobrojni venecijanizmi u govorima jadranskoga pojasa (Brozović i Ivić, 1988:84).«

¹³ Neproširena osnova infiksima -ov- i -ev- u jednosložnih i određenih dvosložnih imenica muškoga roda (Tomelić, 2000: 101; Galović, 2014: 62).

¹⁴ Apokopirani ili reducirani infinitiv odnosi se na staroslavenski kontekst kada je infinitiv kao dopuna glagolu imao nastavak -ti, a supin koji se koristio kao glagol kretanja imao je nastavak -t. Tijekom jezičnoga razvoja diferencijacija infinitiva i supina izgubila se u čakavskome i štokavskome narječju, no u kajkavskome je očuvana. Stoga je infinitivni lik s nastavkom -t nastao kao rezultat apokope krajnjega samoglasnika /i/ od gramatičkoga morfema -ti (Damjanović, 2005: 136–137).

do devetnaest s razvojem -nadeset > -nadest > *-nadst > -najst (*dvanajst*) (Tomelić, 2000: 101–102, 112).

Proučavanje sintaktičkih obilježja inače je slabije zastupljeno u dijalektološkim istraživanjima (Stolac i Holjevac, 2003: 137), stoga je to slučaj i sa splitskom čakavštinom.¹⁵ Od sintaktičkih osobitosti valja istaknuti konstrukcije *za + infinitiv* (*lipo za vidit*), *o(d) + genitiv* (*meštrovica o skule*), upotrebu akuzativa za oznaku mjesta (*jema li svita u Solin*) (Galović, 2014: 65) i konstrukciju *mi je, ti je > me, te* (*samo me žaj, ča te je*) (Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 98–99). Što se tiče sintakse padeža, prisutno je nerazlikovanje lokativne i akuzativne uloge (*stanuje u prizemje*), potom je zabilježen etički dativ (*ja san ti doša na vrime*) i izricanje posvojnosti genitivom ili dativom (*šjore Vice sin, ona i mater jon*) (Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 104, 108). Za red riječi karakteristični su atributi i broj *jedan* u postpoziciji u odnosu na imenicu (*Fani moja lipa, živi tovar jedan*), ali i broj *jedan* na mjestu neodređenoga člana (*oveća jedna stina*) (Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 109–110).

5. MORFOLOŠKA ANALIZA IMENICA MUŠKOGA RODA NA NENEPČANIK

5.1. IMENICE NA SUGLASNIK R

5.1.1. Imenice s dočetkom -ar

Imenice muškoga roda koje završavaju suglasnikom *r* u analizi bit će podijeljene na one s dočetkom -ar, -er, -ir, -or i -ur kako bi raščlamba bila preglednija i utemeljenija.

U imenica s dočetkom -ar zabilježeni su vokativni gramatički morfemi -e, -u i ništični morfem (-Ø) pri čemu je nastavak -u izrazito frekventan. Najveći je broj registriranih primjera s nastavkom -u primijećen u III. razdoblju, dakle u tekstovima s kraja 20. stoljeća, od čega najviše u Smojinim djelima, a u svjetlu ostalih dvaju razdoblja registriran je po jedan primjer. Zabilježeni primjeri s nastavkom -u vidljivi su iz *Tablice 1*.

¹⁵ Kao jedno od aktualnijih i cjelovitijih ostvarenja na području sintakse splitske čakavštine u svjetlu stvaralaštva Marka Uvodića Splicićanina vidjeti Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016, odnosno Jutronić, 2018.

Tablica 1. Vokativni oblici s gramatičkim morfemom -u imenica s dočetakom -ar

	I. razdoblje	II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>	Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ
vokativni oblici	<i>matematičaru</i>	/	<i>gospodaru</i>	<i>gospodaru</i>	<i>komesaru</i> <i>kurbaru</i> <i>mesaru</i> <i>postolaru</i> <i>sekretaru</i>	<i>tovaru</i> <i>komesaru</i> <i>kurbaru</i>	<i>kukumaru</i> <i>konoparu</i> <i>gospodaru</i>

Zabilježeni primjeri s nastavkom -e jesu oni u kojima se provodi glasovna promjena nepostojanoga *a*, i to u imenica *meštar* i *Petar*, koji su prisutni u tekstovima I. i III. razdoblja, a u II. razdoblju nisu registrirani. Nastavak -e još se većinski javlja u vokativu jednine imenice *tovar* iako je ranije zabilježen i jedan primjer s nastavkom -u u Smojinu tekstu (*tovaru* VM: 72). No nastavak -u prisutan je i u obliku imenica *kumpar* i *kumšar* u značenju *kum*, i to u Plenkovićevu tekstu, što se može uočiti iz *Tablice 2*.

Tablica 2. Vokativni oblici s gramatičkim morfemom -e imenica s dočetakom -ar

	I. razdoblje	II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>	Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ
vokativni oblici	<i>meštre</i> <i>Petre</i> <i>tozare</i>	<i>tozare</i>	<i>tozare</i>	<i>Petre</i>	<i>tozare</i>	<i>meštre</i> <i>tozare</i>	<i>kumpare</i> <i>kumšare</i> <i>meštre</i> <i>tozare</i>

Ništični je nastavak prisutan u sljedećim primjerima I. i III. razdoblja, a u Uvodića nisu zamijećeni: *gospodin Komesar*, *dobro Vam jutro* (DB 6(5): 3), *ča je, šjor likar* (MM: 10), *šjor redar*, *jel vi možebit znate putuju regruti* (VM: 106), *platit, konobar* (MM: 139). Vokativni izraz *platit*, *konobar* može se poistovjetiti s oblicima sinkretičkoga vokativa poput *račun*, *gazda* (DB 3(4): 3), *daj*, *kolega*, *metar* (DZ: 17), *ajde*, *drug*, *ti odmar kontra naše narodne vlasti* (DZ: 48), *stani*, *ludonja*, *fer-*

maj (DZ: 147), *bravo*, *barbir*, *evala* (MM: 53), *šišanje*, *druže komandir*, *brijanje*, *druže komandir* (MM: 80) ili *momak*, *triba li soba* (Žanić, 2010:114), pri čemu se odražava fatička vokativna funkcija, odnosno govornikova tendencija za uspostavljanjem ili produljenjem komunikacije u vidu provjere protoka informacija u komunikacijskome lancu,¹⁶ što se naziva još i vokativom kontakta (Babić, 2010: 326), a može se objasniti i komunikacijskom potrebom za neutraliziranjem imperativnoga tona (Babić i sur., 1991: 504). S obzirom na fatičku i neutralizacijsku funkciju, konativna se uloga premješta u drugi plan, stoga ne postoji komunikacijska potreba za specifičnom morfološkom oznakom vokativnoga gramatičkog morfema (Babić, 2011: 50), što je, primjerice, jedan od razloga gotovo potpune demorfologizacije vokativa u kajkavskome narječju.¹⁷

5.1.2. Imenice s dočekom -er

Zabilježeni vokativni gramatički morfemi imenica s dočekom -er također su ništični, -e i -u pri čemu je nastavak -e zabilježen samo u jednome primjeru u časopisu *Duje Balavac*, što je razvidno iz *Tablice 3*. Nastavak -u pojavljuje se u primjerima svih triju razdoblja, a ništični je nastavak prisutan u oblicima I. i III. razdoblja. Kod istih je autora, primjerice Plenkovića, a posebno Smoje zamjetno alterniranje tih dvaju gramatičkih morfema. Međutim, znakovito je da se ne radi o kolebanju između gramatičkih morfema -e i -u, već -u i ništičnoga morfema, što govori o njegovoj afirmaciji u splitskoj čakavštini s potvrdom već početkom 20. stoljeća.

Tablica 3. Vokativni oblici imenica s dočekom -er s obzirom na gramatičke morfeme -e, -u i -Ø

	I. razdoblje	II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>	Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ
-e	<i>inžinjere</i>	/	/	/	/	/	/
-u	<i>Luegeru</i>	/	<i>loferu</i>	/	/	<i>inžinjeru</i> <i>oštapleru</i>	<i>loferu</i>
-Ø	<i>inženjer</i>	/	/	/	<i>milicioner</i> <i>milicjoner</i>	<i>injžinjer</i>	<i>feratjer</i>

¹⁶ O vokativnim komunikacijskim funkcijama više u Glušac i Mikić Čolić, 2017: 468.

¹⁷ O demorfologizaciji vokativa u kajkavskome narječju više u Junković, 1972: 130.

5.1.3. Imenice s dočetkom -ir

U imenica s dočetkom -ir najfrekventniji je opet nastavak -u, a ništični se nastavak pojavljuje u dvama primjerima Smojinih tekstova: *bravo, **barbir**, evala* (MM: 53) i *ča misliš da ćedu te sutra mušterije oslovjavat: šišanje, družu **komandir**, brijanje, družu **komandir*** (MM: 80). Zabilježeni likovi s nastavkom -u jesu jedan iz I. i II. razdoblja i ostali iz III. razdoblja. Iz *Tablice 4.* može se uočiti kako se u Smoje ponovno pojavljuje alterniranje gramatičkih morfema -u i -Ø, ali u ovome slučaju ono je uvjetovano komunikacijskim kontekstom gdje se gramatički morfem -u koristi za izravno obraćanje sugovorniku: *čekaj ti, a ti, **barbiru**, ča si se uzmuva ton britvon* (MM: 29), *ne boj se, **komandiru*** (MM: 75), *čuješ li, **komandiru*** (MM: 81), a pojavnost ništičnoga morfema objašnjena je ranije u kontekstu fatičke i neutralizacijske funkcije vokativnoga izraza.

Tablica 4. Vokativni oblici imenica s dočetkom -ir s obzirom na gramatičke morfeme -e, -u i -Ø

	I. razdoblje		II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>		Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ	
-u	<i>inžiniru</i>	/	<i>muzuviru</i>	<i>muzuviru</i>	<i>barbiru</i> <i>komandiru</i>	/	<i>muzuviru</i>	
-Ø	/	/	/	/	<i>barbir</i> <i>komandir</i>	/	/	

5.1.4. Imenice s dočetkom -or

Za imenice s dočetkom -or gotovo je sveprisutan nastavak -e, koji je potvrđen u svim tekstovima triju razdoblja, osim jedne potvrde gramatičkoga morfema -u u časopisu *Duje Balavac*, dakle iz I. razdoblja: *lipi **boru** moj zeleni* (DB 3(2): 1). Registrirani vokativni nastavci imenica s dočetkom -or izraženi su u *Tablici 5.*

Tablica 5. Vokativni oblici imenica s dočetakom -ar s obzirom na gramatičke morfeme -e i -u

	I. razdoblje	II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>	Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ
-e	<i>doktore</i>	/	<i>vapore</i>	/	<i>direktore dobrotvore</i>	<i>majore</i>	<i>Dalibore Davore dotore</i>
-u	<i>boru</i>	/	/	/	/	/	/

5.1.5. Imenice s dočetakom -ur

Kao i u imenica s dočetakom -or, za imenice s dočetakom -ur najčešći je vokativni gramatički morfem -e, slijedi ga ništični, a gramatički morfem -u zabilježen je samo u jednome primjeru II. razdoblja u Uvodićevu tekstu: *antaduru moj* (L: 75). Primjeri vokativnoga morfema -e zabilježeni su u tekstovima I. i većinski III. razdoblja.

Za ništični gramatički morfem vezani su primjeri III. razdoblja: *šor dotur!* ča se dogaja ka' ta vaša jaketa ostari, an (DZ: 12), *nisan, šor dotur, ovega mi križa; zbgon, šor likar* (DZ: 21), *oću, šjor dotur* (DZ: 57), *ni baš tako, šjor dotur* (MM: 114), *zdravi bili, šjor profešur* (MM: 181), *je li moguće, šjor pitur, da to ne znate* (VM: 217). Opet je primjetno iz Tablice 6. kako se u Smoje nailazi na kolebanje dvaju vokativnih gramatičkih morfema.

Tablica 6. Vokativni oblici imenica s dočetakom -ur s obzirom na gramatičke morfeme -e i -Ø

	I. razdoblje	II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>	Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ
-e	<i>profešure</i>	/	/	<i>Grgure</i>	<i>doture</i>	<i>doture profešure</i>	/
-Ø	/	/	/	/	<i>dotur profešur</i>	<i>dotur pitur</i>	<i>dotur likar</i>

Iz navedenih je primjera imenica na samoglasnik *r* očito kako u splitskome govoru ne postoji jasna raspodjela vokativnih nastavaka, točnije, pojavljuje se alternacija gramatičkih morfema -e i -u, ali i nominativni lik, odnosno ništični morfem,

koji u hrvatskoj gramatikologiji nije zabilježen kao izvorno vokativni gramatički morfem, čime se zbog brojnosti zabilježenih primjera otvara pitanje njegove pojavnosti i opstojnosti u splitskome organskom govoru. Prema svemu navedenom, razvidno je kako je gramatički morfem -u najfrekventniji u imenica s dočetcima na -ar, -er i -ir, a gramatički morfem -e u imenica s dočetcima -or i -ur. Time je potvrđeno kako se očuvao vokativni gramatički morfem nekadašnjega palatalnog *r /r'/*, no samo u imenica s određenim sufiksima.

5.2. IMENICE NA SUGLASNIK *N*

U imenica muškoga roda na samoglasnik *n* većinski je vokativni gramatički morfem -e u svim tekstovima, što se daje uočiti iz *Tablice 7*. Uglavnom su zabilježeni antroponimi čiji se vokativni gramatički morfem -e dosljedno upotrebljava.

U određenim je primjerima I. i III. razdoblja, posebno u Smoje i Plenkovića, s antipatetičkim nabojem i pejorativnom, podrugljivom, gdjegdje i vulgarističkom oznakom, a pri čemu se odražava govornikov stav prema sugovorniku, prisutan nastavak -u, što je također razvidno iz *Tablice 7*, a primjeri jesu: **cukunu**¹⁸ (DB 7(2): 3), **berekinu**,¹⁹ *koji si ti* (DB 7(3): 3), *muči ti*, **gaštapanu**²⁰ (DZ: 48), *ništa, ništa pelivanu²¹ *moj lipi* (DZ: 6), *ajde doma*, **berekinu mali** (DZ: 78), **pimperlinu**,²² *uvatili smo te* (DZ: 79), *je li otako*, **pelivanu moj** (DZ: 87), *ča to govoriš, Luidi, stari šporkaćunu²³ (MM: 162), **cukunu** (MM: 9), **pizdunu**²⁴ *jedan* (VM: 146), **cukunu vlaški** (VM: 241), *očalinko moj, Krleža moj*, **frzelinu**²⁵ *moj, ka boga te molin, umukni* (VM: 339).**

Zanimljivo, uglavnom je riječ o leksemima stranoga podrijetla, izuzev *pizdun* (*prasl.*), s obzirom na semantičku markiranost vokativnoga izraza, a u zabilježenim primjerima jedninski vokativni gramatički morfem -u za imenice muškoga roda s nepalatalnim konsonantom *n* dolazi kao oznaka emocionalne funkcije vokativnoga izraza upućujući na specifična dopunska komunikacijska obilježja koja determiniraju odnos govornika i sugovornika u vidu leksema evaluativno-kvalifikacijske

¹⁸ *cùkùn – tal.* tikvan, glupan (Klaić, 1982: 239).

¹⁹ *berèkìn – tal.* mangup, vragolan (Klaić, 1982: 163).

²⁰ *gaštápān – tal.* žohar (Geić i Slade-Šilović, 1990: 165).

²¹ *pelivān – tur.* komedijaš, lakrdijaš (Klaić, 1982: 1026).

²² *pimpèrlīn – tal.* kicoš (Gačić, 1979: 45).

²³ augmentativ od *špòrak – tal.* nečist, prljav, nepristojan, nemoralan (Klaić, 1982: 1305).

²⁴ *pizdūn – žarg. vulg.* pokvarenjak, mlakonja (HJP, 2021: np).

²⁵ vrsta ptice pjevice

oznake (Babić, 2011: 50–51, 54). Tomu u prilog idu i dvije potvrde imenica s ostalim nenepčanim suglasnicima u Smojinim tekstovima: *odavna si ga izgubija, gubo, crvu* (MM: 29) i *Nesričo! Neradu!* (MM: 145).

Tablica 7. Vokativni oblici imenica na samoglasnik *n* s obzirom na gramatičke morfeme -e i -u

	I. razdoblje	II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>	Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ
-e	<i>barune Fabjane gospodine Ivane Marine muškardine Splićanine</i>	<i>apitane Fabjane gospodine Ivane Marine Martine</i>	<i>gospodine</i>	<i>Marine župane</i>	<i>gospodine kapetane velegradanine</i>	<i>Fabjane Marine Joksane</i>	<i>Bulane gospodine Ivane Marine Martine tikvane</i>
-u	<i>berekinu cukunu</i>	/	/	/	<i>cukunu šporkaćunu</i>	<i>cukunu frzelinu pizdunu</i>	<i>berekinu gaštapanu pelivanu pimperlinu</i>

5.3. IMENICE NA SUGLASNIK *T*

Za imenice koje završavaju samoglasnikom *t* zabilježeni su jedinski vokativni gramatički morfemi -e, -u i ništični morfem koji je potvrđen samo u obliku imenice *kurat* u Plenkovićevu tekstu, dakle III. razdoblju: *oću, šor kurat; fala in, šor kurat, Bog van dâ zdravje* (DZ: 20). Gramatički se morfem -e pojavljuje u većini oblika I. i III. razdoblja, što je razvidno iz *Tablice 8*.

Valja istaknuti kako se gramatički morfem -u javlja isključivo u jedninskome vokativnome obliku imenice *svit*, pri čemu se očituje kao lokalna osobitost splitsko-govora, i to u tekstovima II. i III. razdoblja, točnije Uvodića, Kovačića i Plenkovića: *evo svitu moj* (DL: 124), *psst... svitu* (DZ: 16), *je, svitu moj* (DZ: 21), *ka', svitu moj, počne Mikula vikat* (DZ: 21), *eto, svitu moj, ča ću van višje govorit* (DZ: 22), *svitu moj, oću, sve ću van reć* (DZ: 35), *u pomoć, svitu* (SS: 152).

Tablica 8. Vokativni oblici imenica na samoglasnik *t* s obzirom na gramatičke morfeme -e i -u

	I. razdoblje	II. razdoblje		III. razdoblje			
	<i>Duje Balavac</i>	Uvodić		Kovačić	Smoje		Plenković
	DB	L	DL	SS	MM	VM	DZ
-e	<i>brate</i>	/	/	<i>brate</i>	<i>komuniste</i>	<i>Splite uncute</i>	<i>advokate antikriste Iškarjote komandante mucigote</i>
-u	/	/	<i>svitu</i>	<i>svitu</i>	/	/	<i>svitu</i>
-Ø	/	/	/	/	/	/	<i>kurat</i>

6. ANALIZA VOKATIVNIH SINTAGMATSKIH KONSTRUKCIJA

6.1. APOZITIVNA SINTAGMA

S morfosintaktičkoga aspekta u zabilježenim primjerima vokativnih izraza u apozitivnoj sintagmi u okviru jedninskih vokativnih oblika najčešće se javlja ništični gramatički morfem (-Ø), što je potvrđeno u imenica muškoga i ženskoga roda. Primjeri se mogu podijeliti u dvije kategorije: prvu s obzirom na sročnost (ništični gramatički morfem) i drugu s obzirom na nesročnost apozitivne sintagme (neslaganje u padežu – vokativni -e i ništični gramatički morfem).

U prvu se kategoriju s obzirom na sročnost mogu svrstati primjeri svih tekstova triju razdoblja: *gospodin komesar, dobro Vam jutro* (DB 6(5): 3), *dobro, šjor inženjer, evo vidite ove dišenje* (DB 2(8): 5), *gospodin kapural, stavili su jedan natpis proti općini* (DB 2(10): 4), *a Vi ste to šjor Matković, što želite* (DB 6(1): 6), *molin vas, šjor sudac, ostavimo politiku na bandu* (DB 6(2): 3), *pomozi i ti, sveti moj Paškval* (DL, 131), *kum Ive, nur jednu besidu* (L: 74), *ča je, šjor likar* (MM: 10), *šjor redar, jel vi možete znate putuju regruti* (VM: 106), *kume, šor feratjer* (DZ: 39), *oprostite, senjor milicioner* (MM: 151), *šjor milicioner, ja nišan ništa učinija* (MM: 171), *šjor inžinjer, evo izvolite za moj stol* (VM: 265), *šor dotur! ča se dogaja ka' ta vaša jaketa ostari, an* (DZ: 12), *nisan, šor dotur, ovega mi križa; zbgon, šor likar* (DZ: 21), *oću, šjor dotur* (DZ: 57), *ni baš tako, šjor dotur* (MM: 114), *zdravi bili, šjor profešur* (MM: 181), *je li moguće, šjor pitur, da to ne znate;*

lipi moj šjor pitur, ko boga vas molim (VM: 217), *ozbiljno, šjor pitur* (VM: 267), *kalma, kalma, šjor Terakić, ne šporkajte jazikon zrak* (DZ: 116), *oh Bože moj, šjor Terakić, ča van je* (DZ: 144), *oću, šor kurat* (DZ: 20), *rugo je oto, šjor sudac, i cili Varoš se spečaje na Vinka* (DZ: 33), *bište vi ča, šjor Lović, i ne pritate starijemen od sebe* (DZ: 93), *šjor Rakelić, (...) oni su prvi počeli* (DZ: 94), *dobra večer, šjor Nikica, ča Van je* (L: 118), *ali, šjor oficijal, oli san ja ča reka* (VM: 215).

U drugoj su kategoriji primjeri iz I. i III. razdoblja, što znači da u Uvodića nisu uočeni:

koja je to nova, kum Marine (DB 6(3): 6), *ča misliš da ćedu te sutra mušterije oslovjavat: šišanje, družje komandir, brijanje, družje komandir* (MM: 80), *družje komandir* (MM: 80), *gospodine sudac, dozvolite da svidok ostane* (DZ: 102), *zdravi bili, kume Darlić, ote napri* (DZ: 104), *znate i sami, družje sudac, da se Lovići nika višje nećedu vratit u Split* (DZ: 123), *pa, kume Visković, nij ni blizu* (DZ: 136), *ne, ne šjor, gospodine Lović, puno vas štujen i molin, ne, nemojte vikat* (DZ: 93), *jo, moj kum Ivaneee, Marina ne sladiiii* (L: 74).

U primjerima na mjestima gdje apozicija ima ništični gramatički morfem, poput *kum Marine*, *kum Ivane*, vidljiv je utjecaj talijanskoga jezika zbog kraćenja (krnjenja, otpadanja) dočetka riječi,²⁶ odnosno apokopa koja se može povezati i s izrazima s atributima *šjor* i *senjor*.

S obzirom na to da se ovim vokativnim izrazima uglavnom realizira fatička funkcija u vidu uspostavljanja i održavanja komunikacije gdje je u komunikacijski funkcijama oslovljavanja ili dozivanja prisutan vokativ kontakta, konativna se uloga premješta u drugi plan, stoga ne postoji komunikacijska potreba za specifičnom morfološkom oznakom vokativnoga gramatičkog morfema (Babić, 2011: 50), što je, primjerice, jedan od razloga gotovo potpune demorfologizacije vokativa u kajkavskome narječju (Junković, 1972: 130). Vidljivo je da je nesročnost vokativnoga lika i njegova atributa ili pak posve demorfologizirana vokativna apozitivna sintagma u splitskoj čakavštini registrirana u znatnom broju primjera, stoga se postavlja pitanje je li opravdano danas tvrditi kako pod utjecajem kajkavskoga narječja, točnije zagrebačkoga urbanog idioma, dolazi do demorfologizacije vokativa u ostalim dvama narječjima i standardnome idiomu ili pak valja detaljnije istražiti razvitak vokativa u hrvatskome jeziku ne bi li se pravovaljano rasvijetlila njegova obilježja.

Ipak, ova se pojava ne može shvatiti jednoznačno, jer u manjem broju primjera ipak dolazi do sročnosti u apozitivnoj sintagmi, točnije prisutan je vokativni, a ne ništični nominativni gramatički morfem, čije su potvrde registrirane u I. i III. razdoblju (Smoje i Plenković): *gosp. inžinjere* (DB 2(8): 5), *gospodine mesaru* (MM:

²⁶ *tal. troncamento.*

151), *druže direktore* (MM: 178), *druže komesaru* (VM: 434), *druže dotore* (DZ: 67), *barba Dalibore* (DZ: 91), *gospodine majore* (VM: 214). Potvrde pronalazimo i u ostalih imenica muškoga roda koje završavaju nepalatalnim konsonantom: *gospodine barune* (DB 1(4): 6), *gospodine kapuralu* (DB 2(10): 4), *kume Fabjane* (DB 5(11): 2), *gospojo Centralo* (DB 5(11): 3), *gospojo načelnikovice* (DB 6(3): 5), *kume Frane* (L: 188), *gospodine suče* (DB 7(2): 3), *kume Bulane* (DZ: 123), *druže kapetane* (DZ: 127), *kume Ante* (SS: 178).

6.2. ATRIBUTNA SINTAGMA

6.2.1. Postponirana atribucija

U odnosu na imenicu atributi mogu stajati ispred nje te tada govorimo o njihovu apozitivnom položaju, a kada se nalaze iza imenice, tada je riječ o njihovoj postpoziciji (Stolac i Holjevac, 2003: 142). U čakavskim se govorima postponirani atributi mogu promatrati kao utjecaj talijanskoga jezika, točnije kao svojevrsan kalk nastao prema obrascu u kojem pridjev (determinant) dolazi iza imenice (determinatora) (Šimunković, 2009: 103). U splitskoj su čakavštini već potvrđeni određeni primjeri postponiranih atributa (Jutronić, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 109), međutim bez posebnoga naglaska na vokativne izraze.

Registrirani primjeri atributa u postpoziciji s obzirom na imenicu u vokativnim izrazima uočeni su sa znatnom pojavnosti u tekstovima svih triju razdoblja: *Duje moj balavi* (DB 1(4): 6), *gospodjo moja lipa* (DB 1(7): 13), *rumanijo moja zdrava* (DB 2(9): 1), *balerino prigizdava* (DB 2(12): 10), *muškardine fini, delikani; mišu konkulani* (DB 3(2): 1), *kujo centralaska* (DB 5(11): 3), *gjornališti naši finćukasti* (DB 6(3): 1), *magare malo* (DB 7(2): 3), *muko Isukrstova* (DB 7(4): 8; VM: 70, 357), *dušo moja lipa i draga* (DL: 84), *Mare prasice* (DL: 123), *Palmina mala, doma dojdi* (L: 66), *Paško gluvi, di ne čuješ* (L: 140), *muko Isukrstova* (VM: 70, 357), *pelivanu moj lipi i anđele moj nevini* (DZ: 6), *sotono pijana* (DZ: 54), *ča je, povereto mali* (DZ: 77), *berekinu mali* (DZ: 78), *Ankice moja jubjena* (DZ: 90), *štupido blesavi* (DZ: 97), *Iškarijote rvaski* (DZ: 101), *zmijo otrovna; ražo gruba* (MM: 32), *gubo doturska* (MM: 80), *tugo moja vela* (MM: 116), *govnari reakcionarni* (MM: 138), *imbečili pokvareni* (MM: 157), *Luidi, stari šporkacunu* (MM: 162), *Gospe Blažena* (SS: 216), *Divico primudra; Isuse pridobri* (SS: 217), *Pero-nošporo moja mala* (VM: 14), *pizdo češka* (VM: 38), *cukunu vlaški* (VM: 241), *stoko seljačka* (VM: 259), *rano moja juta* (VM: 282), *mulac jedan šporki; zelenbaču zeleni* (VM: 363), *bando razbojnička* (VM: 369), *uncute vlaški* (VM: 401), *ludo moja mala* (VM: 414).

Pronađene su i potvrde nesročnih, imenskih atributa u genitivnoj konstrukciji, većinski u prijedložnoj sintagmi s jednim primjerom u I. razdoblju: *krâju od opana* (DB 6(2): np) i ostalima u III. razdoblju (Smoje i Plenković): *sveti moj Ante o' Padove* (DZ: 17, 18), *Gospe o' Zdravja* (DZ: 103), *Gospe moja o' Pojšana* (DZ: 134), *tovare od tovara* (MM: 29), *kozy od koeze* (VM: 17), *kurbo od čovika* (VM: 66), *kurbo od diteta* (VM: 288) pri čemu je primjetno supostojanje karakterističnoga čakavskog slabljenja napetosti suglasnika u vidu redukcije krajnjega okluziva (*od > o*) i nereduciranoga oblika (*od*). Zabilježen je i primjer u besprijedložnoj sintagmi u I. razdoblju, tj. časopisu *Duje Balavac: diko Splita grada* (DB 1(4): 1). Pojava konstrukcije *od* + imenica u genitivu može se protumačiti kao sintaktički kalk nastao pod utjecajem talijanskoga jezika (prijedlog *di: la porta della città*), a u hrvatskome je jeziku ova konstrukcija formulirana pridjevom nakon kojeg slijedi imenica u nominativu (*gradska vrata*) (Šimunković, 2009: 101).

6.2.2. Broj jedan u postpoziciji s obzirom na imenicu

Broj *jedan* u splitskoj se čakavštini nerijetko pojavljuje u postpoziciji u odnosu na imenicu (Jutornić, Tomečić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 109), a takva je situacija i u zabilježenim primjerima II. razdoblja, točnije Kovačićevim tekstovima: *nesriknjače jedan* (DL: 159), *tukče jedan* (DL: 159), *muziviru jedan* (DL: 162) i III. razdoblja (Smoje i Plenković): *Visko, lude jedan* (DZ: 21), *evo i tebi, evo, evo, mulac jedan* (DZ: 147), *dočeš ti meni na tir, mulac jedan* (MM: 14), *di ćeš se ti s menon stavit, zelenbaću jedan* (MM: 51), *pizdunu jedan* (VM: 146), *mulac jedan šporki* (VM: 363). Registrirani su i primjeri u ženskome rodu u tekstovima III. razdoblja, točnije u Smoje: *lupežice jedna* (MM: 75), *ludo jedna* (MM: 196), *kozy jedna* (VM: 17) te oblik s ispadanjem jednoga od dvaju suglasnika u suglasničkome nizu kao jedno od temeljnih čakavskih obilježja (Moguš, 1977: 87; Lisac, 2009: 148), točnije ispadanje /d/ u suglasničkome nizu /dn/ u Kovačića: *tuko jena; nesričo jena* (SS: 185).

Broj *jedan* u atributnoj sintagmi najčešće ne služi određivanju broja koga ili čega, već se nalazi u ulozi člana ili morfosintaktičke kategorije u značenju *neki* (Stolac i Holjevac, 2003: 143). No u ovome slučaju iz navedenih je primjera vidljivo kako u vokativnoj atributnoj sintagmi broj *jedan* u postpoziciji u odnosu na imenicu ima ulogu determinativa kojim se ostvaruje vokativ emocionalne ocjene sugovornika te je jasno vidljiv stav govornika prema sugovorniku praćen emocionalnom vokativnom funkcijom, najčešće s negativnim afektivnim nabojem.

6.2.3. Posvojna zamjenica *moj*

Pojava posvojnih zamjenica kao atributa u postpoziciji potvrđena je u hrvatskim organskim idiomima (Stolac i Holjevac, 2013: 145) pa je tako prisutna i kao osobitost splitske čakavštine, čime se doprinosi afektivnosti izraza (Jutronic, Tomelić Ćurlin i Runjić-Stoilova, 2016: 110–111).

Što se tiče posvojne zamjenice *moj* u postpoziciji u odnosu na imenicu u vokativnih izraza, registriran je znatan broj primjera u svima tekstovima triju razdoblja: *sestro moja; dušo moja* (DB 1(2): 1), *drage moje; mile moje* (DB 1(3): 2), *starino moja; primakni se, Lovre moj* (DB 1(5): 9), *fala ti, Joze moj; zbogom slatki Antonije moj* (DB 1(5): 10), *eh bogo moj* (DB 1(7): 13), *daj neka te pojubin jedinac moj* (DB 2(8): 4), *matematičaru moj* (DB 3(1): 4), *rano moja; dođi sunce moje; glavinušo moja* (DB 3(12): 10), *brate moj* (DB 4(10): 10), *milo moje* (DB 5(11): 4), *generale moj* (DB 6(2): 3), *miši moji* (DB, SB²⁷: 2), *sinko moj, Ivanko moj* (DL: 42), *reci, File, dite moje* (DL: 44), *Marice moja* (DL: 63), *'ajde, 'ajde s bogon lipi moj* (DL: 95), *svitu moj* (DL: 124), *dico moja* (DL: 142), *dite moje; Nina moja* (L: 62), *antaduru moj, apitane moj, kuma Paškva moja, kuma Duja moja* (L: 75), *Mare moja, ja ti se žalujem, a ča ćemo, danas jesmo, sutra nismo* (L: 107), *ženo moja* (DZ: 8), *dotore moj* (DZ: 11), *braćo moja* (DZ: 13), *tovar van je judi moji i božja i vražja beštija* (DZ: 15), *drago moje* (DZ: 17), *dotore moj* (DZ: 21), *svitu moj* (DZ: 21), *judi moji ka' me ni uvati kolap, neće više nikad* (DZ: 21), *svitu moj* (DZ: 21), *svitu moj* (DZ: 22), *uzdanice moja* (DZ: 27), *svitu moj* (DZ: 35), *Ivane moj* (DZ: 26), *pelivanu moj* (DZ: 87), *File moja* (DZ: 94), *ča te, Tere moja* (DZ: 95), *perlo moja* (DZ: 103), *ajme meni, Tere moja* (DZ: 103), *ženo moja; svitu moj; ćerce moja* (DZ: 117), *o, judi moji; čoviče moj* (DZ: 150), *bravo, Roko moj* (MM: 9), *dođi, pilence moje* (MM: 20), *jedina jubavi moja* (MM: 39), *eno joj se i pupak vidi, judi moji* (MM: 58), *mišu moj* (MM: 112), *ranitelj moj; Prošpero moj* (MM: 116), *dobrotvore moj; sunce moje* (MM: 123), *sestro moja* (MM: 168), *tugo moja* (SS: 46), *brate moj* (SS: 176), *sestro moja* (VM: 44), *očalinko moj, Krleža moj, frzelinu moj* (VM: 339), *viteže moj* (VM: 352), *mužu moj, družo moj* (VM: 373).

Posvojna zamjenice kao atribut u postpoziciji u odnosu na imenicu realizirana je i u svojstvu semantički ispražnjenoga vokativnoga izraza u kojemu imenovani sugovornik (često *bog* ili *majka*) nije uključen u komunikacijski kanal, već se njegovim oslovljavanjem odražava intenzivna emocionalna markiranost govornikova iskaza izražavajući teško savladivu afektivnost.²⁸ U tom svjetlu, u promatranim je

²⁷ SB = Specijalni plesni broj.

²⁸ Više u Babić, 2011: 55.

primjerima semantički ispražnjena atributna sintagma zabilježena u primjerima s imenicama:

bog (Isus): Bože moj, di su one naše jematve kad nisi moga kroz Split proć (DB 6(3): 6), *Bože moj, kad će ovo svršiti, kukala je jadna* (DB 6(4): 4)

Gospa: e Gospe moja ka' bi ja jema otu kartu (DZ: 98), *ajme, ajme meni, Gospe moja, ča san jovo učinila* (DZ: 133), *a puše, Gospe moja sviri kâ vapor* (DZ: 143), *Gospe moja, ovo nikad neće svanit* (VM: 417)

majka: ajme meni, ubili su me, ča san jin ja učinija, majko moja mila (DB 4(10): 3), *lažeš, lažeš, jo majko moja za koga si me dala* (DL: 63), *ajme meni, majko moja, jo, da ste čuli i vidili* (DL: 90), *ajme meni, majko moja* (SS: 128), *ajme anarhije, majko moja* (VM: 56), *jo, otrova, majko moja* (VM: 106), *upomoć judi... jukozlac... majko moja, jukozlac... ajme meni* (DZ: 19), *ajme meni, majko moja, di san upa* (DZ: 35)

i muka: jo, muko moja, sve se u Splitu poamerikanilo (DB 5(11): 5), *ajme, ča ga rastižu, muko moja* (VM: 69).

Međutim, u splitskome se govoru ova vrsta vokativa pojavljuje i u funkciji izražavanja:

1) čuđenja (iščuđavanja) ili propitivanja na neposrednoj komunikacijskoj ili retoričkoj razini u gotovo svim tekstovima triju razdoblja:

bože moj, kaki je ovo svit: nike diverti teatar, nike putovanja, a nike gledat mrce (DB 6(1): 6), *bože moj, kad bi svi judi čekali da ji ko pita, ne bi nikad progovorili* (DB 6(2): 3), *o bože moj, rekla san van da ne znan* (DL: 85), *Sad će koji od ovi ča bude ovo štit, pomislit i ka' pitat: »A jema li, bože moj, zimi vitamini?«* (DL: 93), *o bože moj, ča me istu stvar dva puta pitate* (DL: 163), *Bože moj, ča smo na ovon svitu* (L: 45), *jo, Gospe moja, ča je ovo* (L: 112), *a od čega onda, Isukrste moj* (SS: 128), *bože, bože moj, koja van je priša* (VM: 129), *a di ovo gori, bože moj* (VM: 251), *oh Bože moj, šjor Terakić, ča van je* (DZ: 144), *Gospe moja! Voda u konal* (DZ: 17), *Gospe moja, je li ovo Klene, oli koji drugi* (DZ: 41), *ko je to doli, Gospe moja o' Pojišana* (DZ: 134), *Gospe moja, koga san ja oto vazela naozub* (DZ: 156), *Gospe moja, di san ono stala* (VM: 29), *Gospe moja, ča ti je, ča ti se to dogodilo* (VM: 35), *mislin, ča je ovo, majko moja, on me gleda, gleda i govori* (MM: 67), *a koji je ovo redikul, majko moja* (MM: 126), *luda li čovika, majko moja* (VM: 352), *majko moja, da suvi lancuni, ha, ha, aaa* (DZ: 8)

2) opravdanja određenih postupaka (I. i II. razdoblje): *kad jednomu puno ne viruješ, a on oće da mu zajmeš pinez, ti mu rečeš, bože moj, mogu umrit ja, a morete i Vi* (DB 4(10): 10), *Bože moj, dobro je da se čovik napije* (DB 6(1): 2), *ma ako jeste, Bože moj, nemojte se škrabavat* (DB, SB: 8), *A zašto onda skrivat ono ča je ukradeno? O bože moj, pomogla vas gospe ona blažena, svak gleda kako bi moga pošteno priživit* (DL: 91)

3) pozitivnoga stava prema sugovorniku ili licu, stvari ili pojavi o kojoj se govori (I. i III. razdoblje – Smoje i Plenković): **Bože moj**, je draga (DB 6(2): 4), *nu, Bože moj, kako su ove od naše »ženske zadruga« sve delikacije i lipje od furešti* (DB 6(4): 3), *Na Hajdukovom igralištu otvoril ase (sic) »Villa Rosina«*. **Bože moj!** *vidi se odma delikateca ženska* (DB 7(3): 7), **Bože moj**, *ča nimamo mi u našen Splitu* (DB 1(5): 7), **majko moja**, *da je ovakoc stat vod i ne micat se od jove lipote* (DZ: 65), *ajme, ajme majko moja, ča si lipa* (DZ: 129), *A joči? Joči o' cara, Gospe moja* (DZ: 20), **Gospe moja**, *lipoga imena* (VM: 127), **Gospe moja**, *kakva je to žena i kraljica bila* (VM: 279), *lipo li je, Gospe moja* (VM: 316).

Posvojna se zamjenica *moj* u postpoziciji u odnosu na imenicu pojavljuje i u primjerima vokativa apostrofiranja, pri čemu se zaziva neživa ili apstraktna pojava, najčešće božanska osoba, izražavajući emfatičnost vokativnoga izraza²⁹, i to u tekstovima I., II. i III. razdoblja (Kovačić): *eh bogo moj da se moj Ive vratio* (DB 1(7): 13), *ajme Gospe moja, budi u pomoći tvomen Paški;* (DL: 139), *jô, Gospe moja, smiluj se nami grišniciman* (SS: 83).

Valja se posebno osvrnuti i na imenicu *čovjek*, koja se u splitskome govoru pojavljuje u palataliziranom liku *čoviče* i izvorno nominativnome liku *čovik*. Specifični vokativni lik *čoviče*, kao monolektički ili sintagmatski model u atributnoj sintagmi, upotrebljava se u neutralnome komunikacijskome kontekstu ili pri ukazivanju na što ili pak kritiziranju koga (Žanić, 2010: 114), a potvrđen je u II. i III. razdoblju u svih autora: *'Ote s bogon i hvala van ča ste mi putom pomogli. – Ništa, moj čoviče* (DL: 11), *Ča si lud, čoviče! Da gremo u Klin? Ni čut.* (DZ: 39), *u prigodan bi višeje puti govorija: – Čoviče, moš doklen možeš – ali neš doklen očeš!* (DZ: 57), *čoviče, da nisi rebambija* (DZ: 103), *evo, evo karte o' suda, moj čoviče, jovo nas je jopet tužija gospodar o' Mej* (DZ: 112), *čoviče moj, osvisti se, nemoj bit zvir* (DZ: 150), *o, ludi čoviče, ko će tot dat ribe* (SS: 161), *ma šta se dogodilo, čoviče* (VM: 353).

Intenzivna afektivnost vokativnoga izraza realizira se u atributnoj sintagmi s pridjevom *božji* u primjerima iz I. i III. razdoblja (Smoje): *božji čoviče ča ga nisi bar lani donija* (DB 1(4): 2), *pusti me, čoviče božji, na miru* (MM: 104). Osim u postpozitivnoj poziciji, posebnost posvojne zamjenice *moj* ogleda se u pojavi sinkretiziranoga vokativa u splitskome govoru javljajući se u antepozitivnome položaju u vokativnome izrazu *moj čovik*. U promatranim je tekstovima zabilježena jedna potvrda u Smojinu tekstu, dakle III. razdoblju: *aj kvragu, moj čovik, čuvaj ti prinčipešu da ti je ne ukredu* (MM: 11). Žanić (2010: 114) tumači kako se navedena vokativna konstrukcija u splitskome govoru javlja u komunikacijskim situacijama

²⁹ Više u Babić, 2011: 59.

u kojima govornik izražava svoj pozitivni afektivni stav prema sugovorniku (odobranje, pohvalu, simpatiju), stoga se sintagmatski model vokativnoga izraza tvori atributima poput *dragi, lipi, šesni* (*je, dragi moj čovik, ta ti je izvrсна; nima meni do tebe, lipi moj čovik*). No primjer koji smo gore zabilježili dopunjuje njegovu tezu da se navedeni vokativni izraz javlja u proširenoj atributnoj sintagmi s dodatnim atributima koji markiraju afirmativan odnos govornika prema sugovorniku. Moglo bi se zaključiti kako se vokativni izraz *moj čovik* javlja kao posljedica emocionalne vokativne funkcije koja može biti realizirana kao vokativ emocionalne reakcije (*aj kvragu, moj čovik, čuvaj ti prinčipešu da ti je ne ukredu*) ili govornikova emocionalna ocjena sugovornika (*je, dragi moj čovik, ta ti je izvrсна; nima meni do tebe, lipi moj čovik*).³⁰

Uzevši u obzir registrirane primjere, može se zaključiti kako bez obzira na antepozitivni ili postpozitivni atributni položaj u odnosu na imenicu, vokativni izrazi s posvojnomo zamjenicom *moj* indiciraju izrazitu govornikovu afektivnost, čime se ostvaruje emocionalna funkcija vokativnih sintagmatskih konstrukcija u vidu vokativa emocionalne reakcije, odnosno vokativa emocionalne ocjene, semantički ispražnjenoga vokativa i vokativa apostrofranja.

6.2.4. Posvojni pridjev božji

Intenzivna afektivnost vokativnoga izraza realizira se u atributnoj sintagmi s pridjevom *božji* i imenicama *čovjek, žena* ili *dijete*, bez obzira na atributni antepozitivni ili postpozitivni položaj, te se realizira vokativ emocionalne reakcije na sugovornikov čin ili lice, stvar ili događaj o kojima se govori, koji je potvrđen u *Duji Balavcu* te u Smoje i Plenkovića: *božji čoviče ča ga nisi bar lani donija* (DB 1(4): 2), *ma dico božja kad van je Bog da dvi noge, zašto šparanjajete jednu* (DB 4(6): 1), *božja ženo, koja je to nesrića* (DB 1(3): 3), *božja ženo, kako ćete da ja po tomu učinim račun* (DB 4(5): 2), *pusti me, čoviče božji, na miru* (MM: 104), *jo žene božje, ostavimo tega čovika na miru* (DZ: 8), *umukni, umukni ženo božja, ne tabaškaj* (DZ: 131), *ma, ča je tebi, ženo božja, zdrava si ka dren* (MM: 194), *ženo božja, daj litru, sutra ćemo sve platit* (MM: 137), *čekaj, čekaj, ženo božja, di mu je roba* (VM: 252).

Atributom *božji* tvori se i semantički ispražnjen vokativni izraz koji se pojavljuje u primjerima I. razdoblja, tj. *Duji Balavcu*, gdje čuva svoje denotativno značenje: *Majko Božja, je li to istina* (DB 1(3): 3), *muko božja ne pušćaju nas njaci*

³⁰ Više o pojmovima vokativa emocionalne reakcije i emocionalne ocjene u Babić, 2011.

umrit u miru (DB 3(3): 6), *muko božja, sad su i na crkvan počeli stavjat bandire o partita* (DB 6(1): 3).

7. ZAKLJUČAK

Provedenom se morfološkom obradom zabilježenih jedninskih vokativa imenica muškoga roda s krajnjim nenepčanim suglasnikom u splitskoj čakavštini 20. stoljeća može uočiti supostojanje triju gramatičkih morfema, i to očekivanih -e i -u prema hrvatskoj jezičnoj tradiciji, ali i pretpostavljenoga ništičnoga morfema (-Ø).

Gramatički je morfem -u učestaliji u imenica koje završavaju na -ar, -er i -ir, pri čemu se može primijetiti prilično jako čuvanje staroga gramatičkog morfema -u na mjestu nekadašnjega palatalnog *r /r'*. U imenica sa svršetkom na -ar gramatički se morfem -e uglavnom javlja u oblicima s glasovnom promjenom nepostojanoga *a* (*meštre, Petre*) i obliku *tovare*, u imenica na -er potvrđen je samo u jednome primjeru (*inžinjere*), a u imenica na -ir uopće nije zabilježen. Ništični je morfem u vidu monolektičkoga modela vokativnoga izraza u imenica na -er i -ir uvjetovan komunikacijskim kontekstom, pri čemu se ostvaruje polisemičnost vokativnoga izraza praćena njegovom konativnom i fatičkom ulogom te neutralizacijom zapovjednoga tona kojom se dokida afektivnost vokativnoga izraza. Za imenice s krajnjim suglasnikom na -or svi registrirani vokativni likovi imaju gramatički morfem -e, koji je većinski i za imenice na -ur, no u njih se pojavljuje i ništični morfem.

U imenica na suglasnik *n* dominira gramatički morfem -e, međutim primijećeno je kako se pojavnost gramatičkoga morfema -u u promatranim primjerima preklapa s njihovim pejorativnim značenjem ili govornikovom emocionalnom ocjenom sugovornika (primjerice, *berekinu, cukunu, frzelinu, pelivanu, pizdunu*) pri čemu se, koristeći se navedenim gramatičkim morfemom, tvori stilematsko značenje vokativnoga izraza s emocionalnom funkcijom u vidu afektivne markiranosti, iz čega se može otkriti govornikom stav prema sugovorniku. Za utemeljenost navedene raspodjele gramatičkoga morfema -u trebalo bi proširiti korpus istraživanja i uvidjeti je li riječ o koincidenciji ili pak postojanoj praksi upotrebe vokativa u splitskoj čakavštini.

Imenice koje završavaju suglasnikom *t* imaju gramatički morfem -e, a nastavak -u prisutan je samo u imenice *svit* (*svitu*), ističući se kao lokalna osobitost splitskoga govora, stoga bi trebalo proučiti kakva je situacija u ostalim (južnočakavskim) govorima čakavskoga narječja.

Što se tiče vokativnih sintagmatskih modela, zamijećeno je kako je u apozitivnoj sintagmi vokativ demorfologiziran, točnije realiziran je ništičnim gramatičkim morfemom (primjerice, *gospodin komesar, šjor injžinjer, šjor likar, šjor pitur*). Ta je

pojava potvrđena u imenica muškoga roda s nepalatalnim i palatalnim konsonantom te imenica ženskoga roda. Međutim, ne može se shvatiti izolirano zbog manjeg broja primjera potvrde sročnosti apozitivne sintagme (primjerice, *druže dotore, gospodine mesaru, kume Fabjane*). Mogu se razlikovati sročne apozitivne sintagme s ništičnim gramatičkim morfemom i one nesročne, u kojima jedna sastavnica (imenica ili njezina apozicija) imaju specifični vokativni gramatički morfem, uglavnom -e.

Pregledom atributnih sintagma utvrđena je znatna emfatička usmjerenost vokativnih izraza u vidu postponiranih atributa, broja *jedan*, posvojne zamjenice *moj* i posvojnoga pridjeva *božji*. U postponiranih atributa pored pridjevskih, registrirani su imenički atributi kao besprijedložni (primjerice *diko Splita grada*) i prijedložni vokativni izrazi s konstrukcijom *od (o')* + imenica u genitivu (primjerice *tovare od tovara, Gospe o' Zdravja*). Broj *jedan* u zabilježenim primjerima ima ulogu postponiranoga determinanta kojim se realizira vokativ emocionalne ocjene sugovornika s pejorativnim značenjem (primjerice *mulac jedan, kozo jedna*). Posvojna zamjenica *moj* većinski je promatrana u postponiranome položaju, gdje su uočeni mnogobrojni primjeri emocionalne funkcije vokativnih izraza. Usto, uočen je semantički ispražnjen vokativ s leksemima *Bog (Isus, Isus Krist), Gospa, majka* i *muka*, kojim se izražavaju nesavladivi osjećaji (primjerice *jo, muko moja, sve se u Splitu poamerikanilo*), začuđenost ili propitivanje (primjerice *bože, bože moj, koja van je priša*), odobravanje kakva čina (primjerice *Bože moj, dobro je da se čovik napije*) i pozitivan stav govornika prema sugovorniku, licu, stvari ili pojavi o kojima se govori (primjerice *lipo li je, Gospe moja*). Nadalje, prisutan je i vokativ apostrofiranja u vidu zazivanja božanskih osoba (primjerice *Gospe moja, smiluj se nami grišniciman*). Posesivna se zamjenica *moj* u apozitivnome položaju u odnosu na imenicu pojavljuje u vokativnoj sintagmi *moj čovik*, pri čemu se realizira kao vokativ emocionalne reakcije (primjerice *aj kvragu, moj čovik*) ili vokativ emocionalne ocjene sugovornika (primjerice *lipi moj čovik*). Naposljetku, obrađena je pojava posvojnoga pridjeva *božji*, koji se javlja kao aponirani ili postponirani atribut u sintagmi s imenicama *čovjek, dijete* ili *žena*, izražavajući afektivnost vokativnoga izraza s funkcijom vokativa emocionalne reakcije (primjerice *božji čoviče ča ga nisi bar lani donija*) ili semantički ispražnjenoga vokativa (primjerice *Majko Božja, je li to istina*).

Posebno je izdvojena analiza imenice *čovjek* pri čemu je zabilježen oblik s alomorfnom osnovom i vokativnim gramatičkim morfemom -e (*čovječe*) te sinkretizirani vokativni oblik (*čovik*). U prvome se slučaju vokativni oblik pojavljuje samostalno ili kao dio atributne sintagme s atributima *božji, ludi* ili *moj* (potonji u postpoziciji u odnosu na imenicu) pri čemu se ostvaruje emotivni naboj vokativnoga izraza pri upozoravanju koga na što ili kritiziranju koga, ali i u neutralnim komunikacijskim kontekstima. Specifičnost je splitske čakavštine atributna sintagma

s atributom u antepoziciji, *moj čovik*, pri čemu je vokativni oblik izražen ništičnim gramatičkim morfemom, a karakterističan je u svjetlu pragmatike pri upotrebi u afektivnim komunikacijskim situacijama kao vokativ emocionalne reakcije ili emocionalne ocjene govornika prema sugovorniku.

Ovim se radom otvorilo pitanje vokativa u splitskoj čakavštini 20. stoljeća analizirajući jedan segment vokativne problematike. Za buduća bi istraživanja, pored dodatne potkrjepe dobivenih rezultata proširenjem korpusa, bilo poželjno proučiti i ostale tipove imenica u kojima variraju vokativni gramatički morfemi, zatim analizirati dodatne morfološke, sintaktičke/sintagmatske i pragmatičko-semantičke odrednice vokativa i kategorije vokativnosti na razini splitske čakavštine te potom dobivene rezultate usporediti s ostalim idiomima čakavskoga narječja, ali i urbanim idiomima (osječkim, riječkim i zagrebačkim) kako bi se sustavno prikazao fenomen područne raslojenosti vokativa u hrvatskome jeziku.

IZVORI

- Duje Balavac: *humorističko satirički list* (1908–1912; 1921–1922). Split: Splitska društvena tiskara.
- Kovačić, I. (1971/1996). *Suze i smij starega Splita*. Omiš: Franjo Kultz; pretisak Split: Lušana.
- Plenković, Lj. (1990). *Da se ne zaudobi*. Split: Logos.
- Smoje, M. (1971). *Kronika o našem malom mistu*. Split: Nakladni zavod »Marko Marulić«.
- Smoje, M. (1981). *Velo misto*. Zagreb: Znanje.
- Uvodić Splićanin, M. (1940). *Libar Marka Uvodića Splićanina*. Zagreb: Binoza.
- Uvodić Splićanin, M. (1952). *Drugi libar Marka Uvodića Splićanina*. Split: Slobodna Dalmacija.

LITERATURA

- Babić, M. (2010). Obraćanje kao primarna funkcija vokativa. *Radovi Filozofskog fakulteta u istočnom Sarajevu*, 2, 12, 325–338.
- Babić, M. (2011). Vokativ kao sredstvo za izražavanje ekspresivnosti. *Radovi Filozofskog fakulteta u istočnom Sarajevu*, 1, 13, 45–66.
- Babić, S. i sur. (1991). *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Badurina, L. (2010). Padeži i komunikacija. U M. Birtić i D. Brozović Rončević (ur.). *Sintaksa padeža – Hrvatski sintaktički dani* 2, 1–14. Osijek: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Filozofski fakultet u Osijeku.
- Barić, E. i sur. (2005). *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga.

- Borucinsky, M. i Tominac Coslovich, S. (2015). Formalno i funkcionalno u jeziku: sistemska funkcionalna gramatika u odnosu na ostale funkcionalne gramatike i kognitivnolingvističke pristupe. *Fluminensia*, 27, 2, 11–29.
- Brozović, D. i Ivić, P. (1988). *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- Damjanović, S. (2005). *Staroslavenski jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Daniel, M. i Spencer, A. (2009). The Vocative – An Outlier Case. U A. Malchukov i A. Spencer (ur.). *The Oxford Handbook of Case*, 626–635. Oxford: University Press.
- Finka, B. (1971). Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 1, 1, 11–71.
- Gačić, J. (1979). Romanski elementi u čakavskom govoru. *Čakavska rič*, 9, 1, 3–54.
- Galović, F. (2014). Prilog poznavanju splitske čakavštine prve polovice 20. stoljeća. *Čakavska rič*, 42, 1–2, 51–69.
- Geić, D. i Slade-Šilović, M. (1990). Građa za diferencijalni rječnik trogirskoga čakavskog govora od polovice XIX. do polovice XX. stoljeća. *Čakavska rič*, 18, 2, 149–175.
- Glušac, M. i Mikić Čolić, A. (2017). Linguistic Functions of the Vocative as a Morphological, Syntactic and Pragmatic-semantic Category. *Jezikoslovlje*, 18, 3, 447–472.
- Ham, S. (2002). *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- HJP (2021). *Hrvatski jezični portal*, <<http://hjp.znanje.hr/>>. Pristupljeno 24. siječnja 2021.
- Hraste, M. (1948). Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale. *Rad JAZU*, 272, 123–157.
- Jelaska, Z. (2006). Padežni izazov: hrvatska sklonidba i određivanje padeža. *Metodički profil*, 3–4, 40–42.
- Junković, Z. (1972). Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta. *Rad JAZU*, 17, 5–232.
- Jutronić, D. (2002). Čakavski dijalekt kroz dvije generacije – prilog teoriji jezične promjene. *Čakavska rič*, 30, 1–2, 333–347.
- Jutronić, D. (2010). *Splitski govor od vapura do trajekta: po čemu će nas pripoznavat*. Split: Naklada Bošković.
- Jutronić, D., Tomelić Ćurlin, M. i Runjić-Stoilova, A. (2016). *Libar o jeziku Marka Uvodića Splićanina*. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
- Jutronić, D. (2018). Neke sintaktičke značajke u novelama Marka Uvodića Splićanina. *Tabela*, 15, 86–99.
- Jutronić-Tihomirović, D. (1986). Morfološke promjene u splitskom vernakularu – prilog teoriji jezičnih promjena. *Filologija*, 14, 153–160.
- Karlič, V. i Okuka, M. (2015). Der morphologische Sprachwandel und seine Ursachen im gegenwärtigen Serbischen und Kroatischen. *Wiener Slawistischer Almanach*, 85, 81–92.
- Karlič, V. i Cvitković, I. (2017). Vokativnost u hrvatskoj i srpskoj jezičnoj normi i upotrebi: morfološki pristup. *Filološke studije*, 15, 1, 228–242.
- Klaić, B. (1982). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Kovačec, A. (2003). Deminutivi osobnih imena izvedeni s pomoću višestrukoga sufiksa kao kompenzacija za vokativ u jednom kajkavskom govoru. *Folia onomastica Croatica*, 12–13, 289–298.
- Lisac, J. (2004). Čakavština kao narječje i u hrvatskoj književnosti. *Čakavska rič*, 32, 1, 5–11.

- Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.
- Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ljubibratić, Radoslav (1987). Vokativ. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika*, 12, 1–2, 67–78.
- Magner, T. (1976). Zapažanja o današnjem splitskom govoru. *Čakavska rič*, 6, 2, 83–92.
- Maresić, J. (1995). O ostacima kajkavskoga vokativa. *Filologija*, 24–25, 235–238.
- Marković, I. (2013). *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- Menac-Mihalić, M. i Menac, A. (2011). *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Moguš, M (1977). *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pranjković, I. (1987). Sintaktički status »samostalnih članova rečenice«. *Jezik*, 35, 3, 78–84.
- Rišner, V. (2006). *Iz jezične prošlosti i sadašnjosti*. Osijek: Matica hrvatska, Ogranak Osijek.
- Silić, J. i Pranjko, I. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Skljarov, M. (1962). O vokativu – problem kategorije II lica u imenica. *Rad JAZU*, 12, 381–312.
- Stolac, D. i Holjevac, S. (2003). Metodološka načela za proučavanje dijalekatske sintakse. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 12, 137–139.
- Stolac, D. (2005). Komunikacijske funkcije vokativa. U I. Pranjko (ur.). *Od fonetike do etike*, 173–184. Zagreb: Disput.
- Težak, S. (1982). Vokativ jednine imenica E vrste. *Radovi zavoda za slavensku filologiju*, 17, 31–43.
- Težak, S. (1986). O vokativu. *Jezik*, 34, 3, 89–92.
- Težak, S. i Babić, S. (1992). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tomelić, M. (2000). Splitska čakavština u tekstovima Ivana Kovačića. *Čakavska rič*, 28, 1–2, 71–127.
- Tomelić Čurlin, M. i Runjić-Stoilova, A. (2008). Morfološke jezične značajke splitske čakavštine Marka Uvodića Splanjanina. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 1, 75–88.
- Tomelić Čurlin, M. i Runjić-Stoilova, A. (2010). Prozodijska obilježja splitske čakavštine kroz tri generacije. U M. Brdar, G. Buljan, M. Omazić i V. Pavičić Takač (ur.). *Prostor i vrijeme u jeziku: jezik u prostoru i vremenu*, 259–271. Zagreb i Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera.
- Trovesi, A. (2008). Il vocativo nelle lingue slave: un quadro articolato. *Linguistica e filologia*, 26, 207–234.
- Vidović, R. (1992a). Primjer dvostrukog različitog naglaska u splitskom čakavskom govoru (vernakularu) prve polovice XX. stoljeća. *Čakavska rič*, 20, 1, 27–50.
- Vidović, R. (1992b). Prozodijske tendencije u splitskom govoru prije i sada. *Čakavska rič*, 20, 2, 17–26.
- Vidović, R. (1993). *Jadranske leksičke studije*. Split: Književni krug.
- Vlastelić, A. (2013). »O Stvoritelju moj, Božanstveni goste! koliko sam zadužen tebi...« Komunikacijske funkcije vokativa u »Pribogoljubnim bavljenjima za slišati svetu misu« fra Petra Bakule. U P. Knezović i M. Jerković (ur.). *Opus fra Petra Bakule*, 301–311. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

- Vulić, S. (2008). Sociolingvistička situacija u gradu Splitu i okolici. U M. Falski i M. Kryska-Mosur (ur.). *Miasto w kulturze chorwackiej / Urbano u hrvatskoj kulturi*, 229–338. Varšava: Wydano nakładem Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Žanić, I. (2010). Hrvatski jezik danas: Od povijesne tronarječnosti do trokuta standard – Zagreb – Dalmacija. U K. Mićanović (ur.). *Povijest hrvatskoga jezika – Književne prakse sedamdesetih. Zbornik radova 38. seminara Zagrebačke slavističke škole*, 103–122. Zagreb: Filozofski fakultet.

MORPHOLOGICAL AND SYNTAGMATIC SPECIFICS OF VOCATIVE FEATURES IN THE CHAKAVIAN SPLIT SPEECH OF THE 20TH CENTURY

Summary

The aim of this paper is, on the corpus of texts by Ivan Kovačić, Ljubo Plenković, Miljenko Smoje, Marko Uvodić Splićanin and the journal *Duje Balavac* written in Chakavian Split speech of the 20th century, to analyze two variables of the vocative that indicate the peculiarities of Split speech, singular vocative forms of masculine nouns ending with non-palatal consonants and syntagmatic vocative features with reference on the vocative communication functions, to reconstruct the distribution of vocative grammatical morphemes for masculine nouns with a non-palatal consonant and syntagmatic models of vocative expressions of the Chakavian Split speech. The research results suggest an alternation of grammatical morphemes -e and -u, but also a null morpheme (-Ø) with a significant predominance of the singular vocative grammatical morpheme -u. Appositive syntagms as syncretized vocative expressions and attributive syntagms with postposed attributes, the possessive pronoun *moj* and the possessive adjective *božji* express the local specifics of the Split idiom in a pragmatic-semantic context.

Key words: *Chakavian; Split speech; vocative*

SPECIFICHE MORFOLOGICHE E SINTAGMATICHE DI VOCATIVO NEL
DIALETTO CIACAVO DI SPALATO DEL XX SECOLO

Riassunto

Lo scopo di questo articolo è sul corpus di testi di Ivan Kovačić, Ljubo Plenković, Miljenko Smoje, Marko Uvodić Splićanin e la rivista *Duje Balavac*, scritti nel discorso dialetto ciacavo di Spalato del XX secolo, analizzare due determinanti del vocativo che indicano le peculiarità di dialetto ciacavo di Spalato, forme vocative singolari dei sostantivi maschili che terminano con consonanti non palatali e caratteristiche sintagmatiche di vocativo con riferimento alle funzioni comunicative di vocativo per ricostruire la distribuzione dei morfemi grammaticali di sostantivi maschili terminanti con consonanti non palatali e modelli sintagmatici di espressioni vocative del dialetto ciacavo di Spalato. I risultati della ricerca suggeriscono un'alternanza dei morfemi grammaticali -e e -u, ma anche un morfema nullo (-Ø) con una predominanza significativa del morfema grammaticale -u. Sintagmi appositivi come espressioni vocative sincretizzate e sintagmi attributivi con attributi posposti, il pronome possessivo *moj* e l'aggettivo possessivo *božji* esprimono le specificità locali dell'idioma di Spalato in contesto pragmatico-semantic.

Parole chiave: *dialetto ciacavo; parlata di Spalato; vocativo*

Podatci o autorici:

Petra Božanić naslovna je asistentica na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta u Splitu i doktorandica na poslijediplomskome studiju Humanističke znanosti na Filozofskome fakultetu u Splitu.

E-adresa: petboz@ffst.hr